

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY  
LITHUANIAN CULTURE RESEARCH INSTITUTE

Jelena Simonova

LANGUAGE AND SPEECH IN THE  
PHENOMENOLOGICAL PHILOSOPHY OF MAURICE  
MERLEAU-PONTY

Summary of Doctoral Dissertation  
Humanities, Philosophy (01 H)

Kaunas, 2010

The right of doctoral studies was granted to Vytautas Magnus University jointly with Lithuanian Culture Research Institute on July 15, 2003, by decision No. 926 of the Government of the Republic of Lithuania.

The research has been performed at Vytautas Magnus University in 2006 – 2010.

**Scientific Supervisor:**

Prof. dr. Dalius Jonkus (Vytautas Magnus University, Humanities, Philosophy, 01 H)

**Council of Defense of Doctoral Dissertation:**

**Chairman:**

Prof. dr. Gintautas Mažeikis (Vytautas Magnus University, Humanities, Philosophy, 01 H)

**Members:**

Prof. habil. dr. Antanas Andrijauskas (Lithuanian Culture Research Institute, Humanities, Philosophy, 01 H)

Prof. dr. Rita Šerpytytė (Vilnius University, Humanities, Philosophy, 01 H).

Doc. dr. Tatjana Aleknienė (Vilnius Pedagogical University, Humanities, Philology, 04 H)

Dr. Giedrė Šmitienė (Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology, 04 H)

**Opponents:**

Prof. dr. Tomas Sodeika (Kaunas University of Technology, Humanities, Philosophy, 01 H).

Dr. Mintautas Gutauskas (Vilnius University, Humanities, Philosophy, 01 H).

The official defense of the dissertation will be held at 3 p.m. on January 28, 2011 at Vytautas Magnus University, Faculty of Humanities, Prof. Marijos Gimbutienės (211) aud. Address: Donelaičio 52, LT-44244 Kaunas, Lithuania.

A summary of the doctoral dissertation was mailed on December....., 2010.

This dissertation is available at the National M. Mažvydas Library, the library of Vytautas Magnus University and the library of Lithuanian Culture Research Institute.

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS  
LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS

Jelena Simonova

KALBA IR KALBĖJIMAS MAURICE'O MERLEAU-  
PONTY FENOMENOLOGINĖJE FILOSOFIJOJE

Daktaro disertacijos santrauka  
Humanitariniai mokslai, filosofija (01 H)

Kaunas, 2010

Doktorantūros ir daktaro laipsnių teikimo teisė suteikta Vytauto Didžiojo universitetui kartu su Lietuvos kultūros tyrimų institutu 2003 m. liepos 15 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 926.

Disertacija rengta 2006 – 2010 metais Vytauto Didžiojo universitete

**Mokslinis vadovas:**

Prof. dr. Dalius Jonkus (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H)

**Disertacijos gynimo taryba:**

**Pirmininkas:**

Prof. dr. Gintautas Mažeikis (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H)

**Nariai:**

Prof. habil. dr. Antanas Andrijauskas (Lietuvos kultūros tyrimų institutas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H).

Prof. dr. Rita Šerpytytė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H)

Doc. dr. Tatjana Aleknienė (Vilniaus Pedagoginis universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H).

Dr. Giedrė Šmitienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H).

**Oponentai:**

Prof. dr. Tomas Sodeika (Kauno Technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H).

Dr. Mintautas Gutauskas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H).

Disertacija bus ginama viešajame posėdyje, kuris įvyks 2011 m. sausio 28 d. 15 val. Vytauto Didžiojo universitete, humanitarinių mokslų fakultete, prof. Marijos Gimbutienės 211 aud.

Adresas: Donelaičio 52, LT-44244 Kaunas, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2010 m. gruodžio ..... d.

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo, Vytauto Didžiojo universiteto bei Lietuvos kultūros tyrimų instituto bibliotekose.

## GENERAL DESCRIPTION OF THE RESEARCH

### Relevance of the research

It is necessary to admit that the language problem has only recently received the proper attention of researchers guided by various scientific interests. As it is well known, philosophical studies assess the problem of language and speech ambiguously next to the phenomenon of human reality and other living things. Let us start from the fact that a philosophical tradition, especially its English and American trends, reduced the role of language to a peculiar functioning, whose studies require the application of logical analysis and the purely formal methods of research. Analytical philosophy, characterized by its exceptionally strategic analysis, studies language by drawing a pathway from language to the world. Focusing only on this subject and aiming to make pure conclusions, this philosophic branch excessively radicalized its subject and, finally, setting itself against it, initiated a relationship with it that characterizes other modern scientific disciplines.

The issue of a meaningful language became one of the most relevant. Yet, the explanation of the relationship between the word and its meaning has never raised the question how one or another worldly phenomenon is experienced. On the contrary, phenomenological philosophy usually takes direction from the world to language and leads to radically different considerations of language.

Phenomenology and hermeneutic philosophy, which appeared as its extension, attempt “touching” and describing inside depth of language; it “returns” its close relationship with the speaker, the world experienced by him/her and living in a broader sense. True, famous attempts to survey the language from the inside by Ferdinand de Saussure shall also be considered as innovative thoughts, since they represent a very important step towards disclosing the linguistic truth. But the main attitude of the Swiss scientist, which states that language is a system of signs and thus closes and isolates it from everything beyond this system, is a matter of question. The concept of language without a speaker and the world emphasizes the closed system and artificially isolates it from human living. Thus, the attempts of the representatives of phenomenological and hermeneutic philosophic branches to restore the balance in Saussurean dichotomy – *la langue* and *la parole* – looked reasonable and timely; and their polemics with the main structural postulates, disclosed in the *Course in General Linguistics*, as well as the

explicit arguments in favour of the individual speech force us to focus on the most important feature of language, its intentionality. The philosophy of Maurice Merleau-Ponty discloses speech from a phenomenological perspective, where speech is understood as human's being in the world.

### **Substantiation of the problem researched**

Merleau-Ponty criticizes not only the structural postulate of the closed system, but also the objectivistic as well as naturalistic attitudes towards scientific knowledge. He refuses to treat human reality as a sequence of reasons and outcomes, i.e., as a set of certain exactly defined laws and objects. Merleau-Ponty looks at the human world first of all as the place of living, which can not be essentially reduced to a totality of artificially constructed objects. A human being represents the embodied consciousness. Our gestures and speech are always directed to something or somebody. This directedness enables the variety of human actions and relationships with other people as well as the unity with the world, which is constantly experienced and brought to the sense. Moreover, such a holistic attitude towards human living, communicating, creating, and acting may explain the formation of the human world as cultural entity.

Merleau-Ponty was influenced by the phenomenological school of Edmund Husserl. He took over three basic concepts of Husserl: descriptive analysis, reduction, and intentionality. As it is well known, the early Husserl emphasizes the importance of pre-linguistic intuition pushing aside priorities of logic linguistic statements. Later studies of Husserl treat language as the main mean of embodiment in the world, and this approach is particularly close to the ideas of Merleau-Ponty. First of all, Merleau-Ponty speaks about a lived and experienced phenomenal body, which enables close interaction between a human being and the world. Due to this interaction, the world might be managed and developed to a meaningful world. This particular concept of lived body prevails in the early philosophy of Merleau-Ponty. *Phenomenology of Perception* mentions such a dimension of lived body, that appears as the object of perception only; the role of lived body, defined in this particular way, sets the world perceived in the way it is actually experienced. Consciousness is closely related to body and, being in such a state, it keeps in touch with the world. Merleau-Ponty noticed that in any description of corporeity, corporeal consciousness finds itself in motion, not somewhere outside its

boundaries. Moreover, the first problems of ambiguity already appeared in this stage of the philosophy of Merleau-Ponty: the experience of embodied consciousness is not reduced to completely bodily human dimension, or, on the contrary, only to the consciousness.

Later ideas of the philosopher express the critique of some aspects of his early philosophy. Merleau-Ponty recognizes that issues so enthusiastically raised in *Phenomenology of Perception* were condemned to remain unsolved just because the consciousness was set in opposition to the object. But already at this level, perception was not treated as a subject's knowledge about processes of the world. The world was naturally granted to people. It represents an initial field of sensory perception. Going deeper into the phenomenological reduction described by Husserl, Merleau-Ponty also radicalizes phenomenology as a philosophic means, which enables the understanding how *my* experience involves *somebody else*, *my* speaking may mean something to *somebody else*, and *his/her* speaking may mean something to *me*, and how speaking in general, transfused by embodied semantics, means something at all. Pathways drawn by the motions of body are not just pale contours. In the phenomenology of Merleau-Ponty language is perceived as a gesture, which means the entire world. In later works, the philosopher returns to the analysis of intercorporeity problems and clearly states the need for discovering primary, i.e. non-articulated and non-schematized, Being disclosed at a pre-reflexive level, i.e. the initial world that appeared before any knowledge about it.

Merleau-Ponty reflects on the paradoxical duplication of experience of touching and touched bodies. This duplication appears as a basic description of the constitution of lived body. And, if the early works express some separation of these experiences, his later works call for treating such experiences of the touching and touched, sentient and sensible, perceiving and perceived, and seeing and seen as full of certain ambivalence, i.e. *l'ambiguïté*. It is for the reason that all these experiences are always intertwined and wrapped into the chiasm (*le chiasme*), which develops vertically and reaches the depth called "the wild Being" (*l'Être sauvage*). In such case, it is reasonable to talk about a diacritical structure of sensory perception, i.e. the influence of lateral and depth (phenomena) dimension functions on the formation of constant diacricity of meaning. In the later works of the philosopher, references to the ambivalence of speaking transform

to the entire *la philosophie de l'ambiguïté*, which is also considered in this doctoral thesis.

The philosopher analyzes a multilayer phenomenon of human speech as already formed institution (*une parole parlée*) and also as individual act of speaking (*une parole parlante*). The latter linguistic activity participates in the everyday life of human beings in order to enable them to creatively express their ideas and emotions. In addition, it implicates artistic painting, which is considered as an indirect language, and literature, which discloses the creative power of the human word. Any creative manner of speaking is reasonably set in opposition to the algorithm of language that avoids any indirect motions and always remains identical to itself.

### **Object of the research**

The thesis reflects on the dichotomy of language and speech. The separation, introduced by de Saussure and successfully interpreted and developed by Merleau-Ponty, is analyzed from a phenomenological perspective where the individual speech appears as live and intentional act; from this perspective, it gains advantages against the language as a system of signs. The problem of the diacricity of the meaning of speech is articulated keeping in mind that sensory perception is also diacritical. Moreover, sensory perception is expressive initially and always correlates to the expressivity of the lived body; therefore, the semantics of the philosophy of Merleau-Ponty represents embodied semantics. The author of the thesis agrees with the insight of Merleau-Ponty and his postulates that artistic painting, literature, and philosophy are forms of speaking whose resources are incrustated in the corporeity of human beings. Representing the extension of gestures and being determined by natural willingness of human beings to say and express something new, such forms of expression disclose the initial relationship of human beings with the world and witness the creativity of the linguistic activities of human beings.

Defining the object of the research, it is reasonable to set the philosophical style and unmatched manner of speaking of Merleau-Ponty. It deliberates and substantiates the possibility of individual relationship of every human being with his/her speaking, and opens the way to new philosophic tendency, which involves the interrogation of human *me* and the meaningful world of *him/her*. Thus, following the example of the



philosopher and turning to this relationship, the author of the doctoral thesis simultaneously considers and articulates how the live speech reveals itself in her experience.

**Research method:** phenomenological – hermeneutic.

### **Overview of the sources and the research related to the Dissertation**

Aiming to substantiate the thesis that the individual aspect of a multiple speech is illegally eliminated from the studies of linguistic activities of human beings, the author analyzes works of Husserl, Martin Heidegger, Hans Georg Gadamer, and Paul Ricoeur next to the explicit analysis of Merleau-Ponty texts and the *Course in General Linguistics* of de Saussure. The analysis of such philosophic sources helped to find the important arguments for substantiating philosophic *la parole* considerations, and “catching” such aspects of live speech that remained inaccessible to structuralists due to their orientation and principles. In addition, these sources helped to find evidences that the coincidence and transience of intentional speaking do not deny the possibility to postulate its residual value. Particularly, *la parole* is a real linguistic event, which can not be essentially degraded as an unimportant one. *La parole* supersedes the abstract of *la langue* at least by its liveliness and unique possibility of fruition now and here.

Analyzing features of the phenomenology of Husserl and aiming to highlight the similarities and differences of Husserl’s and Merleau-Ponty’s philosophies of language, the author analyzes both, the early texts of Husserl and later phenomenological research where the philosopher gives priority to the issue of relationship with the *other* as well as the problems of intersubjectivity and intercorporeity. Thus, the doctoral thesis studies the following texts: *Logical Investigations*, *Ideas*, and *Cartesian Meditations*.

Respectfully, aiming to substantiate the essential thesis that early and later stages of the phenomenology of Merleau-Ponty do not essentially contradict each other, the author of the doctoral thesis, undoubtedly, invokes the philosophical heritage of Merleau-Ponty. Priority is given to such texts where the philosopher articulates his insights towards the structural model and radicalizes live speech as the principle of incarnation in the world. Merleau-Ponty articulates these ideas in his work *Phenomenology of Perception*; particularly in this philosophic period, the problem of the contraposition between the

subject and the object was not yet solved, but it found an adequate and promising solution in later works of the philosopher. The subject of language and speech, as a productive interpretation and transformation of Saussurean dichotomy, is developed in later works of the philosopher, i.e. *On the Phenomenology of Language (In Praise of Philosophy and Other Essays)*; and the essential relationship between human beings and the world is discussed through the prism of human corporeity and linguisticity on the basis of the analysis of the following works: *The Visible and The Invisible*, *The Prose of the World*, *The World of Perception*, and *Nature*; *Course notes from the Collège de France*. The parallel between artistic painting, literature, philosophy, and live speaking is described analyzing the afore mentioned works of the philosopher, including *Cézanne's Doubt (Sense and Non-sense)*, *Signs*, and *Eye and Mind*. The author of the thesis abstracts her attention from such Merleau-Ponty works as *The Structure of Behaviour* and *Adventures of the Dialectics* due to the differences of problems analyzed in them and those addressed in the thesis.

The author of the thesis takes into account contemporary studies of other philosophers aimed at the phenomenology of Merleau-Ponty, corporeity and intercorporeity, language and speech, and problems of their relationship with the meaning. The author studies works of the following researchers: Dan Zahavi, Thom Baldwin, John F. Bannon, Stephen Priest, Gary Brent Madison, I. S. Vdovina, Eric Matthews, Elizabeth A. Behnke, Hugh J. Silverman, Martin C. Dillon, Mark Johnson (the author analyzed the principle of the embodied semantics of Merleau-Ponty), Lawrence Hass (He formulated the thesis of the uncertainty of the meaning concept of Merleau-Ponty, and the doctoral thesis questions this attitude), Leonard Lawlor, and others. The last author substantiates the thesis that postulates, set in later works of Merleau-Ponty, significantly differ from those noted in early stages of his philosophy, thus they are overwhelmingly different. The author of the doctoral thesis aims to reasonably deny this statement.

Representatives of Lithuanian phenomenological traditions, whose insights are considered as very important for the explicit analysis of the problem revealed in this doctoral thesis, are the following: Algis Mickūnas, Dalius Jonkus, Giedrė Šmitienė, Jurga Jonutytė, Arūnas Gelūnas, Gediminas Karoblis, Mintautas Gutauskas, and Donatas Večerskis. Special attention should be paid to the studies of Mickūnas and Jonkus. Mickūnas deals with the conditions of forming diacritical meanings and

successfully substantiates their relationship by the diacricity of sensory perception, i.e. the differentiations of lateral and depth dimensions. Jonkus explicitly and productively analyzes the problems of intercorporeity as well as the relationship with the *other* from a phenomenological perspective, and discloses the necessity of links between the experience, as direct intuition, speaking, and writing.

In addition, the realization of the ideas of this doctoral thesis was greatly supported by the analysis of Antanas Maceina's texts aimed at the problems of language, the philosophy of Emmanuel Levin, considerations on linguistic experiences and the encounter with the *other* by Alphonso Lingis, the presentation of the contexts of phenomenological and hermeneutic philosophies to Lithuanian readers by Arūnas Sverdiolas, and phenomenological research as well as live discussions, disclosing the *being* of speech, of Tomas Sodeika.

### **Thesis defended**

The main thesis defended in this doctoral work is: the phenomenology of speech of later Merleau-Ponty represents consistent consideration of statements formed and problems analyzed in *Phenomenology of Perception* in order to answer questions raised during the early philosophic stage and solve the problem of the contraposition between the subject and the object.

1. The postulate of diacricity is not simply the result of analysis of the structural model presented by de Saussure. From the very beginning, phenomenology of perception, which is developed by Merleau-Ponty, implies such sensory perception conditions that initially include the corporeity of human beings in the world. In the presence of the lived body, the first plan, the background of sensory perception, and under the action of lateral as well as depth differential functions, sensory perception is treated as diacritical, i.e. being such, it determines the diacricity of meaning. All attacks on the Merleau-Ponty conception of meaning, in regards to its uncertainty, are unreasonable.
2. The perception of qualities of the thing that is perceived never ensures pure impression, first of all due to sensually perceived differences of the thing from other phenomena. Accordingly, we never possess a meaning that perfectly corresponds to itself in each situation of sensory perception. Diacritical nature of sensory perception and the principle of emergence of the diacritical meaning, which is developed by

Merleau-Ponty, differ from early insights of Husserl from the perspective of the relationship between the language and its meaning. However Merleau-Ponty extends the later idea of Husserl: being in the world means speaking.

3. Merleau-Ponty's and Gadamer's analysis of gestures and language have both similarities and differences. Gadamer's philosophy of language in its early period does not imply considerations on embodied linguisticity. Later studies of the philosopher are close to the phenomenology of Merleau-Ponty: human gestures are relative to naming. Semantics is always embodied semantics. The phenomenological studies of Merleau-Ponty disclose the expressiveness of sensory perception and emphasize the connection of diacriticity, characteristic to it, with the expressiveness of the lived body.

4. Conversation is enabled by initial perception that the *other* is in the same situation of intercorporeity as *I* am. Speaking, listening, and keeping silence are the expressions of human intentionality.

5. In structuralist conception, the separation of two aspects of a multiple speech – *la langue* and *la parole* – unreasonably eliminated studies of individual speech. The system is not closed. The system of signs in synchronic dimension is related to changes implied by diachronic dimension. The smallest element of individual speech is a sentence, not a sign.

6. Merleau-Ponty's and Heidegger's philosophies of language have a substantial difference: considering the relationship of a human being with the world, Heidegger abstracts from the analysis of corporeity, although the corporeity is implied anyway. In the phenomenology of Merleau-Ponty, in contrast, categories of corporeity and intercorporeity are essential.

7. Speaking is dialectically related to silence, and the latter, respectively, is a background of speaking. Silence is the main criterion which allows measuring the importance of saying or non-saying.

8. Artistic painting, literature, metaphors, and philosophy are creative expression forms of human beings that realize the primordial human relationship with the world. They possess the same intension, lying in a corporeity of human beings, which is determined by the ability and willingness to express. However, pictures represent a meaning, which, in contrary to the live word or literary creation, speaks indirectly. Due to the reactivity of references and meaning and the attempts of refiguration, reading generates

significances that enrich the world of the reader by new experience projects and new ways of being in the world. The phenomenology of Merleau-Ponty discloses the deeply personal relationship of the philosopher with live speech, which is exemplary aiming to recover pre-objective relationship with the world, and duly articulate it.

### **The aim and objectives of the research**

The doctoral thesis aims to constructively summarize the analysis of Merleau-Ponty's texts on the subject of language and speech, and prove that phenomenological statements of later Merleau-Ponty do not contradict postulates formulated in *Phenomenology of Perception*, and productively supplement early philosophic insights and answer many questions raised in this work. Aiming to systemize stages of this study, which helps to reach the objective of the research, the author of the thesis formulates tasks on the basis of clearly pre-defined aspects of the problem of language and speech that provide consistent arguments for the substantiating of the defended thesis.

### **Tasks of the research**

1. To prove the definability of Merleau-Ponty's conception of meaning, explain the principle of diacricity of meaning on the basis of its essential dependence on diacricity of sensory perception. To define the action of the differentiation of lateral and depth backgrounds that inspires the emergence of meaning, from a perspective of the phenomenology of Merleau-Ponty.
2. To compare Husserl's and Merleau-Ponty's philosophies of language, deliver relevant arguments that human speech does not generate perfect identities of meaning just because the sensory perception does not submit any pure impression. To substantiate the relation between the perceptivity and linguisticity based on necessary connection and the interaction between diacritical meaning and actions of functions of differential field; explain the principle of coexisting linguistic unambiguousness and surplus of meaning.
3. To substantiate the thesis that semantics in the phenomenology of Merleau-Ponty represents embodied semantics, disclose the relationship between the diacricity of

perception and the expressivity of lived body; compare Merleau-Ponty's phenomenology of gesture and naming with Gadamer's philosophy of language.

4. To explain Merleau-Ponty's principles of corporeal linguisticity based on intercorporeity with the *other* as well as diagrams of conversation; reveal an intentional nature of speaking, listening, and keeping silence.

5. To ascertain the relationship between the phenomenology of Merleau-Ponty and the main postulates of the Saussurean conception, next to these arguments, discuss the critique of the structural model, presented by Ricoeur. The author of the doctoral thesis believes that this analysis will highlight features of the philosophy of Merleau-Ponty and help duly evaluate the productivity of the interpretation and the extension of the structural model.

6. To compare Merleau-Ponty's conception of language with Heidegger's philosophy of language, define their common philosophic points and essential differences.

7. To substantiate the dialectics of relationship between speaking and silence / keeping silence, find out how silence contributes to meaningful transformations of speech and reveals itself in human experience looking from the prism of Merleau-Ponty's phenomenology.

8. To discuss the parallel between everyday speech and other forms of expression defined by expressive abilities of human beings and willingness to express, i.e. artistic painting, literature, and philosophy; reflect the uniqueness of Merleau-Ponty's relationship with live speech as well as its relevancy in developing philosophy as interrogation.

### **Structure and content of the research**

The research consists of the introduction, five parts, conclusions, and references.

The introduction, in short, reveals the relevance and substantiation of the problem researched; identifies the subject and the method of the research; briefly introduces sources and studies used, sets the thesis defended as well as objective and tasks of the research.

The first part represents the analysis of phenomenology of the linguisticity of corporeity, which, in turn, shows that Merleau-Ponty's phenomenology of perception describes such sensory perception structures that disclose the diacricity of sensory

perception itself, by presupposing the initial bodily human's incrustation in the world and activity of differential functions. More over, sensory perception is expressive in itself, i.e. being expressive; it always participates in the genesis of meaning. Our sights and gestures are seen and perceived by others as meaningful. Catching sight of another person, first of all, we attempt to "catch" and decode the content of his/her eyes, what do they say to us. Similarly, certain information is conveyed by the handshake. Naturally, each human being is in intercorporeity with other human beings; he/she is a subject and an object at the same time. This is one of the most apparent evidences that semantics always refers to the embodied semantics. Finally, the other human being appears in *my* experience as a crease, which represents the interruption of Being and simultaneously the adhesion of something that was interrupted by such a way.

The diacricity of sensory perception in the conception of Merleau-Ponty determines the diacricity of the meaning. This means that the essential thesis on the diacricity of meaning in the philosophy of Merleau-Ponty does not understudy the propositions of de Saussure that state strict boundaries in researching the structural model. The relationship between the phenomenology of Merleau-Ponty and the conception of de Saussure is discussed in the second part.

The correlation between sensory perception and lived body requires the contemplation of the contraposition between the subject and the object. Due to the ambivalence of human being that can not be reduced to pure body or pure consciousness, any act of expression, including the verbal activities of human beings, is transfused by a surplus of signification, which, however, does not destroy the stability of meaning. Therefore, the third part of the doctoral thesis articulates the problem of multimeaningness and its relationship with the ideal of the single meaning. And we should admit, that due to the power of ambiguity, which equilibrates not only between the intuition of ideal meaning and infinity of significance, but also between each human's body and the flesh of the world that are divided and interrelated at certain points due to the effect of chiasm, a human being will never reach the ideal of unambiguity completely. Single meaning, as the ideal of meaning, helps us to stop the endless motion of meaning and catch certain meaningful nuances so that we can understand something while talking with each other. The fourth part discusses the problem of linguisticity of the world. First, the author compares Merleau-Ponty's phenomenology of speech with Heidegger's conception,

aiming to identify their similarities and differences. The author of the thesis highlights that corporeity, which is the core of Merleau-Ponty's philosophy and, especially, phenomenology of speech, is just an implicit, thus, non-conceptualized, in Heidegger's philosophy. In addition, the analysis of linguisticity of the world involves the important problem of naming the meaning, i.e. *how*. A human being articulates a relationship with the world which reveals itself in his/her experience. Naming the experience, which is mute of itself, can not be separated from dialectic exchange between speech and silence. The author of the thesis focuses on such silence, which, under Merleau-Ponty, represents the origin of the meaning, i.e. the state of "pregnancy". This latency, the wild Being, embodies just unformed meaning waiting for its articulation. Simultaneously, silence may be experienced as the extension of speaking. Speaking imposes not only such a moment of experience when the meaning, inspired by the intervals between words, settles in the world; the dialectics of speech and silence, in essence, transfigure any act of speaking. When we say something, the other things remain suspended – undisclosed.

The fifth part describes the language of artistic painting, literature, and philosophy, as peculiar forms of human communication, evidencing that speaking is intentional and it always expresses the creativity. Moreover, those forms of expression help to actualize an initial, yet non-articulated, relationship with the world. Therefore, this part delivers the parallel drawn by Merleau-Ponty between the body and the artistic creation, first of all. The research also involves parallels drawn by Merleau-Ponty between an artistic gesture and the word articulated, i.e. gesture defined by artistic painting, style, and the implication of meaning, unambiguously called "indirect language", and linguistic gesture arising from the same source. Finally the author of this thesis discusses such surplus of meaning that becomes known to us from literary language and philosophy. Under Merleau-Ponty, the latter should return to silence lying in the wild pre-reflection plane and join its breath a paradoxical way so that it was able to say something at all. Aiming to develop the philosophy as an interrogation, Merleau-Ponty's relation to the live speech is also reflected in this part.

Steps of the research performed are generalized in conclusions that, essentially, match aspects emphasized in the thesis defended as well as the objective and tasks of the research. Finally, the author delivers the references.



## Conclusions

1. The analysis of early and mature Merleau-Ponty's conceptions allows the conclusion that there is no rupture between them. His later works realize the return to the initial, pre-objective, relationship to the world that solved a dilemma of the contraposition between the subject and the object, set in *Phenomenology of Perception*. Reflecting on the relationship of the lived body (*le corps propre*) with the corporeity of other human beings and things, substantiating tight links between them on the basis of overall flesh of the world (*la chair du monde*), and introducing the concept of "chiasm", reflecting the ambiguity of things, the philosopher not only eliminates the separation between the subject and the object, but also discloses new principles of formation of meaning. This process is initiated by corporeal being in the world and the intersection of the functions of lateral and depth dimensions. Also it is initiated by their interchange as well as the wild and raw Being. In its initial state, human speech is the latency of meaning and the expectation of its fulfilment. Finally, the philosopher finds origination of the meaning between two tightly interrelated planes, the visible and the invisible. Accordingly, there are enough reasons to conclude that Merleau-Ponty's concept of meaning is duly defined and clearly set from a phenomenological perspective.

2. Human speech is intentional, but it does not identify any pure impression or create perfectly corresponding meanings. This thesis, postulated by Merleau-Ponty, differs from the early Husserl's concept of language where the philosopher gives priority to pre-linguistic intuition. In turn, Merleau-Ponty admits to later Husserl insight, which treats language as the basis of human embodiment in the world. The philosophy of Merleau-Ponty substantiates such a relationship between the perception and the linguisticity where the formation of the diacritical meaning essentially depends on the background of sensory perception, thus, respectively, on the effect of the body, the first plan, and the differential field. The latter implies differential functions of space and time. The philosopher substantiates the thesis of linguistic ambivalence, as paradoxical coexistence of tendencies of the single meaning and multimeaningness. The sighting of depth also greatly contributes to the development of significance.

3. Analyzing semantic possibilities of gestures and words as well as intentional conversational exchange based on intercorporeity, and comparing Merleau-Ponty's

insights with Gadamer's philosophy of language, the following conclusions should be drawn:

- The later philosophy of Gadamer emphasizes that gestures contribute to the meaningful field of speaking. Seemingly, as in the Merleau-Ponty's conception, human gesture is treated as close to naming. But in the philosophy of Gadamer, gestures imply the defeat of distance between *me* and the external world. In works of Merleau-Ponty, especially later ones, the world is not "external"; it appears as overall flesh of the world – *la chair du monde*.

- Developing the phenomenology of embodied semantics, Merleau-Ponty emphasizes the completeness of the meaning of gestures; the meaning of the gesture represents the world. Moreover, the perception itself shall be treated as expressive and correlative to the expression of the lived body.

- Merleau-Ponty's phenomenology of speech highlights the relationship of speech with experience. It should be emphasized that this experience is always "greater" than speaking.

4. Merleau-Ponty's researches of intercorporeity disclose that conversation is based on the initial perception that the *other* is in the same situation of linguisticity as *I* am. Linguistic exchange between two people is possible due to the unconditional intentionality of speaking, listening, and keeping silence.

5. The analysis of the relationship between the phenomenology of Merleau-Ponty and the structural model, and its comparison with the critique developed by Ricoeur in regards to the Saussurean concept allow to maintain that theoretical separation of *la langue* and *la parole* unreasonably eliminated the latter from the scope of research. Thus the author of the thesis concludes the following:

- The content of synchrony, as a system, is related to phenomena and changes of diachronic dimension.

- Both, Merleau-Ponty and Ricoeur, presume that the smallest element of live speech is not a sign, but a sentence, a combination of at least two words that determines the emergence of diacritical meaning. In contrary to Ricoeur, Merleau-Ponty does not analyze the synthesis of functions of identification and predication in a sentence. The philosopher productively interprets Saussurean idea on the localisation of the meaning source in intervals, but finds relevant arguments criticizing the closed system.

6. Comparing the positions of Merleau-Ponty and Heidegger, the author states that, in the philosophy of Heidegger, the language enables primordial meeting of a human being with the world; the understanding essentially matches the perception, but the plane of human body does not exist in the considerations of the philosopher, although, it remains implicit. In turn, in the philosophy of Merleau-Ponty, the language and any generation of meanings are considered as integral elements of human embodiment in the world and the ability to express.

7. Human speaking and silence are dialectically related. Silence is the constant and inevitable background of speaking. Herewith, penetrating into a meaning formation process, silence enriches the language with new meaningful aspects. Moreover, it should be noticed, that, in Merleau-Ponty's phenomenology of speech, the background of silence is treated as an essential criterion allowing the determination of what should be spoken (and should have reached another human being) and what should be left unspoken.

8. Analyzing everyday speech and the language of artistic painting, literature, and philosophy, as creative expression forms, and drawing the parallel between them in a perspective of studies of Merleau-Ponty, the author concludes the following:

- In all cases of expression, we face the intention, which takes its origin in the corporeity of human being, the natural expressive abilities of human beings and willingness to express something or say something new. The principle of expression determines the uniqueness of human speech, artistic painting style, originality of artistic writing, and the manner of philosophical speaking.
- The phenomenological philosophy of Merleau-Ponty postulates that a picture might be filled with such a meaning, which is condemned to mute or indirect speaking, compared to live human word or its literary form.
- Merleau-Ponty treats speeches of the writer and the reader as "bodies", whose interaction realizes the appearance of new meanings. The act of reading actualizes the experience of meaningful exchange where newly created order of significances come into the world of the reader and enrich it by new perspectives of being in the world as well as restructures his/her everyday seeing. Therefore, the purification of textual configuration, presupposed by structural analysis of text, is not the main objective of reading. From a phenomenological perspective, it is reasonable to talk about the action

of text re-figuration and reactivation of ideal meanings through direct intuition, i.e. experience. In everyday speaking and literary language, the creation of new meanings, in turn, is related to metaphoric activities of human beings, which disclose the creative power of human words.

- Finally, reflecting on the philosophical speaking returns us back to the manner of speaking of Merleau-Ponty and his relationship with live speech. Merleau-Ponty turning back to live experience of speaking unlocks the perspective to philosophy as essential interrogation, which enables, in the words of the philosopher, ‘speaking of Being in ourselves’. The philosopher teaches us to recover the primordial relationship with the world, which might be experienced by each of us, but mostly developed by artistic painters, writers, other artists, and philosophers. Respectively, the philosopher invites us to experience deeply personal relationship with our speech, which immediately reveals itself in our experience.

### **Publications on the topic related to the dissertation**

1. Jelena Simonova. „Suvokimas ir išraiška Merleau-Ponty fenomenologinėje filosofijoje“. *Žmogus ir žodis*. IV (12), 2010, p.p. 22–31.
2. Jelena Simonova. „Kalba kaip požiūris į pasaulį A. Maceinos filosofijoje“. *SOTER*. Nr.: 30 (58), 2009, p.p. 37–48.
3. Jelena Simonova. „Kalbos ir kalbėjimo skirtis hermeneutinėje filosofijoje“. *Laikas ir žodis*. Kaunas: VDU, 2008. p.p. 7–20.
4. Jelena Simonova. „Kalbos ir patirties plotmės sembolyje“, II dalis. *Logos* 46, 2006, p.p. 215-222.
5. Jelena Simonova. „Kalbos ir patirties plotmės sembolyje“, I dalis. *Logos* 45, 2006, p.p. 210-217.

### **Publications on other scientific topics:**

6. I. Pilkauskiene, **J. Simonova**, A. Goštautas. *Thematic pictures as smoking prevention measure in primary school*. Health Psychology Review. Official Journal of the European Health Psychology Society (EHPS) Volume 1, Supplement 1, August, 2007, p.p. 208-209.
7. A. Goštautas, I. Pilkauskienė, **J. Simonova**. *Teminių piešinių tinkamumas pradinių klasių mokinių tabako vartojimo prevencijai*. VISUOMENĖS SVEIKATA. Vilnius: 1 (40) 2008, p.p. 43-49.

**Jelena Simonova** – has a master degree in philosophy and psychology and has been a doctoral student (2006-2010). She is an assistant at Philosophy Department, Faculty of Humanities, Vytautas Magnus University and a lector of Kolping College, Department of General Subjects.

The area of research and scientific interests: phenomenological philosophy, hermeneutic philosophy, philosophy of language, logic, existential psychotherapy.

Address: Draugystės 3c – 41, Kaunas, LT-51281, Lithuania.

Mobile phone: 86 56 20009

e-mail: [jelena.sea@gmail.com](mailto:jelena.sea@gmail.com)

**Jelena Simonova**

## **Kalba ir kalbėjimas Maurice'o Merleau-Ponty fenomenologinėje filosofijoje**

### **Santrauka**

#### **Tiriamosios problemos aktualumas**

Žinia, kalbos ir kalbėjimo problema greta gyvenimiškų bei žmogiškų dalykų nagrinėjimo filosofijos tyrinėjimų akiratyje vertinama nevienareikšmiškai. Pradėkime nuo to, kad filosofinė tradicija ir, ypatingai, angliškoji bei amerikietiškoji jos kryptys iš esmės redukavo kalbos vaidmenį į ypatingą funkcionavimą, kurio tyrimas reikalauja loginės analizės bei grynai formalaus metodo taikymo. Analitinė filosofija, pasižyminti išskirtinai strateginiu kalbos analizės pobūdžiu, nagrinėdama kalbą, nubrėžia trajektoriją: nuo kalbos iki pasaulio. Turėdama savo dispozicijoje šį vienintelį objektą bei siekdama savo išvadų grynumo, ji šį objektą pernelyg radikalizavo ir, galiausiai, supriešindama save jo atžvilgiu, užmezgė su juo tokį santykį, kuris iš esmės apibūdina įprastą Naujųjų laikų mokslinių disciplinų santykį su savo objektu.

Reiškančios kalbos tema tapo viena aktualiausių. Tačiau bet kokie žodžio ir reikšmės santykio aiškinimai niekada nenumatydavo klausimo: kaip vienas ar kitas įvardijamas pasaulio reiškinytis yra išgyvenamas? Fenomenologinė filosofija, priešingai, judėdama nuo pasaulio iki kalbos, tuo pačiu veda prie radikaliai kitokių kalbos apmąstymų. Fenomenologinės filosofijos ir taip pat hermeneutinės filosofijos posūkis prie kalbėjimo patirties nurodo naują atskaitos tašką bei tyrinėjimų perspektyvą.

Fenomenologija bei ją pratęsiančioji hermeneutinė filosofija mėgina „prisiliesti“ prie kalbos vidujybės gelmių bei jas aprašyti: ji „gražina“ jai glaudžias sąsajas su kalbančiuoju, jo patiriamu pasauliu ir gyvenimu plačiaja prasme. Tiesa, garsioji Ferdinando de Saussure'o pastanga apčiuopti kalbą iš vidaus taip pat traktuotina kaip novatoriška, nes ji atlieka nepaprastai svarbų žingsnį kalbinės tikrovės atskleidimo link. Tačiau pagrindinė šveicarų mokslininko nuostata, dėl kurios kalba, kaip ženklų sistema, yra uždaryta bei izoliuota nuo visko, kas yra anapus šios sistemos ribų, vis dėlto yra kvestionuotina. Kalbos be kalbančio subjekto bei įvardijamo pasaulio koncepcija pabrėžia kalbos uždarumą, dirbtinai ją izoliuoja nuo žmogaus gyvenimo. Todėl fenomenologijos bei hermeneutinės filosofijos atstovų siekiai atstatyti sosiūriškoje

dichotomijoje – *la langue* ir *la parole* – pusiausvyrą pasirodė pagrįstos ir savalaikės, o jų polemikos su pagrindiniais *Bendrajame lingvistikos kurse* išdėstytais struktūralizmo postulatais bei išsami argumentacija individualaus kalbėjimo naudai versta verčia susikoncentruoti ties tuo, kas kalboje yra svarbiausia – ji yra intencionali. Maurice'o Merleau-Ponty kalbos filosofija atskleidžia kalbėjimą fenomenologinėje perspektyvoje – tokiu rakursu, kuriame kalbėjimas suprantamas kaip žmogiškas buvimas pasaulyje.

### **Tiriamosios problemos pagrindimas**

Merleau-Ponty kritikuoja ne tik struktūralistinį sistemos uždarumo postulata, bet taip pat ir bet kokią objektyvistinę bei natūralistinę mokslinio pažinimo požiūrį. Jis atsisako traktuoti žmogiškas realijas kaip priežasčių ir pasekmių grandinę, kaip tam tikrų tiksliai apibrėžtų dėsningumų bei objektų aibę. Merleau-Ponty žvelgia į žmogišką pasaulį pirmiausia kaip į gyvenamą pasaulį, kuris iš principo neredukuojamas į dirbtinai sukonstruotų objektų plotmę. Žmogus yra įkūnyta sąmonė. Jo gestai ir kalba visada yra nukreipti į kažką. Šis nukreiptumas įgalina žmogaus veiksmų, santykių su kitais žmonėmis įvairovę ir ryšio su nuolat patiriamu bei įprasminamu pasauliu vienovę. Dar daugiau, būtent toks holistinis požiūris į žmogaus gyvenimą, bendravimą, kūrybą bei veiklą gali paaiškinti: kaip susiformavo žmogaus pasaulis kaip kultūrinis pasaulis.

Merleau-Ponty patyrė Edmundo Husserlio fenomenologinės mokyklos įtaką. Jis perima tris pamatines sąvokas: deskriptyvinę analizę, redukciją bei intencionalumą. Žinia, ankstyvasis Husserlis pabrėžia ikikalbinės intuicijos svarbą, atmesdamas į antrą planą loginės teiginių kalbos prioritetus. Vėliau kalba Husserlio tyrinėjimuose traktuojama kaip esminė įsikūnijimo pasaulyje priemonė, – būtent šis požiūris yra artimas Merleau-Ponty apmąstymams. Merleau-Ponty pirmiausia kalba apie gyvenamą ir nuolat patiriantį fenomeninį kūną, kuris įgalina betarpišką žmogaus bei pasaulio sąveiką. Dėl šios sąveikos pasaulis yra įvaldomas ir kuriamas kaip prasmingas pasaulis. Būtent tokia gyvenamo kūno samprata figūruoja ankstyvojoje autoriaus filosofijoje. *Suvokimo fenomenologijoje* kalbama apie ypatingą gyvenamo kūno matmenį, kuris, pasirodo, yra vienintelis suvokimo subjektas; būtent tokiu būdu apibrėžtas kūno vaidmuo apsprendžia suvokiamą pasaulį būtent tokį, koks jis yra. Sąmonė yra betarpiškai susieta su kūnu ir, būdama tokia, ji palaiko ryšį su pasauliu. Merleau-Ponty atkreipė dėmesį į tai, jog bet kokiam kūniškumo aprašyme kūniškas sąmoningumas

atranda save pačiame judesyje – jokiū būdu ne kur nors anapus. Dar daugiau, jau šiame Merleau-Ponty filosofavimo etape išryškėja pirmoji dviprasmiškumo problematika: tai, ką įkūnyta sąmonė patiria, neredukuojama į grynai kūnišką žmogaus matmenį, arba, priešingai, vien tik į sąmonę.

Vėlesniuose filosofo apmąstymuose išryškėja kritika savo paties ankstyvojo filosofavimo atžvilgiu. Reikalas tas, kad Merleau-Ponty pripažįsta, jog tie klausimai, kurie taip entuziastingai buvo keliami *Suvokimo fenomenologijoje*, pasmerkti neišsprendžiamumui vien todėl, kad sąmonė ir objektas vis dar buvo supriešinami. Tačiau jau šiame lygmenyje suvokimas nėra traktuojamas kaip subjekto žinojimas apie pasaulio vyksmus. Pasaulis yra tai, kas pirmapradiškai yra duota žmogui. Jis yra pirminis juslinio suvokimo laukas. Gilindamas Husserlio aprašytą fenomenologinę redukciją, Merleau-Ponty tuo pačiu radikalizuoja ir pačią fenomenologiją kaip tokį filosofavimo būdą, kuris įgalina suprasti: kaip *mano* patirtyje pasirodo *kitas*, kaip *mano* kalbėjimas gali kažką reikšti *kitam*, o jo kalbėjimas – *man*, ir kaip apskritai kalbėjimas, persmelktas įkūnytų semantikos, kažką reiškia. Kūno judesių nubrėžiamos trajektorijos nėra vien tik blankūs kontūrai. Juk pati kalba Merleau-Ponty fenomenologijoje suprantama kaip gestas, kurio reikšmė yra ištisas pasaulis. Vėlesnėje kūryboje filosofas, pereidamas prie tarpkūniškumo problematikos nagrinėjimo, aiškiai suformuluoja poreikį atrasti pirmapradę, t.y. dar neartikuliuotą ir netematizuotą ikirefleksiniame lygmenyje išsiskleidžiančią Būtį – pirmapradi pasaulį, kuris yra ankstesnis už bet kokį objektyvų žinojimą apie jį.

Merleau-Ponty kalba apie paradoksalų dviejų liečiančio bei liečiamo kūnų susidubliavimo patirtį. Šis susidubliavimas pasirodo kaip pamatinis gyvenamo kūno konstitavimo aprašymas. Ir, jeigu ankstyvojoje kūryboje tarp šių patirčių visgi išvelgiama perskyra, tai vėlyvojoje filosofo kūryboje šias liečiančio – liečiamo, juntančio – juntamo, suvokiančio – suvokiamo bei reginčio – regimo patirtis tikslinga traktuoti kaip kupinas tam tikro ambivalentiškumo – *l'ambiguïté*. Taip yra todėl, kad šios patirtys visada yra persipynusios, įvyniotos į chiazmą (*le chiasme*), kuri skleidžiasi vertikaliu matmeniu ir pasiekia tą gelmę, kuri vėlyvojoje filosofo kūryboje vadinama „laukine Būtimi“ (*l'Être sauvage*). Šiuo atveju tikslinga kalbėti apie diakritinę juslinio suvokimo struktūrą: diferenciniam laukui priklausančių lateralinio bei giluminio matmenų funkcijų įtaką nuolatiniam reikšmės diakritiškumo formavimuisi. Kalbėjimo



ambivalentiškumo užuominos vėlesnėje filosofo kūryboje transformuojasi į ištisą *la philosophie de l'ambiguïté*, į kurią atsižvelgiama ir šioje disertacijoje.

Filosofas skiria daugialypį žmogiškos šnekos reiškinį į jau susiformavusią instituciją – *une parole parlée* bei individualią kalbėjimo veikseną – *une parole parlante*. Pastaroji kalbinė veikla dalyvauja kasdieniame žmogaus gyvenime tam, kad šis galėtų kūrybiškai kažką išreikšti. Taip pat ji implikuoja tapybą, kuri laikoma netiesioginiu kalbėjimu ir literatūra, kuri pasirodo kaip žmogaus bylojimas, atskleidžiantis kuriančiojo žodžio galią. Bet kuri kūrybinga kalbėjimo maniera argumentuotai priešinama kalbos algoritmui, kuris vengia bet kokio netiesiogiškumo judesio bei visada yra tapatus sau.

### **Tyrimo objektas**

Disertacijoje apmąstoma kalbos ir kalbėjimo dichotomija. De Saussure'o įvesta ir Merleau-Ponty interpretuota bei vaisingai išplėtota perskyra analizuojama todėl, kad individualus kalbėjimas, pasitelkus fenomenologinę perspektyvą, atsiskleidžia kaip gyvas ir intencionalus, – šiuo požiūriu jis įgyja pranašumą kalbos, kaip uždaros ženklų sistemos, atžvilgiu. Kalbėjimo reikšmės diakritiškumo problema darbe artikuluojama, turint omenyje, kad juslinis suvokimas yra diakritinis. Dar daugiau, juslinis suvokimas pirmapradiškai yra išraiškingas ir visada koreliuoja su gyvenamo kūno ekspresyvumu, todėl Merleau-Ponty filosofijoje semantika yra įkūnyta semantika. Disertacijos autorei pritariant Merleau-Ponty išvalgai, postuluoju, jog tapyba, literatūra bei filosofija taip pat yra kalbėjimo formos, kurių šaltinis inkrustuotas žmogaus kūniškume. Pratešdamos gestą ir būdamos apspręstos prigimtinio žmogaus troškimo išreikšti ir pasakyti kažką vis naujai, jos išreiškia pirmapradi žmogaus patiriamą santykį su pasauliu bei liudija kalbinės žmogaus veiklos kreatyvumą.

Formuluojant šio tyrimo objektą, tikslinga išskirti ir paties Merleau-Ponty filosofavimo stilių bei ypatingą, analogo neturinčią kalbėjimo manierą. Ji išlaisvina bei pagrindžia kiekvieno žmogaus giliai asmeninio santykio su jo paties kalbėjimu galimybę ir atveria kelią naujai filosofavimo tendencijai, kuri numano žmogiškojo *aš* savęs bei jo prasmingo pasaulio ap-klausimą. Taigi, sekdamas filosofo pavyzdžiu bei atsigręždama į šį santykį, tuo pačiu apmąstau ir šioje disertacijoje artikuluoju tai, kaip gyvas kalbėjimas atsiveria mano patirtyje.

**Tyrimo metodas:** fenomenologinis – hermeneutinis.

### Šaltinių ir tyrinėjimų apžvalga

Siekdama pagrįsti tezę, jog individualus daugialypės šnekos aspektas yra neteisėtai išstumtas iš kalbinės žmogaus veiklos tyrinėjimų, greta detalios Merleau-Ponty tekstų bei de Saussure'o *Bendrosios lingvistikos kurso* analizės, šiame darbe nagrinėju Husserlio, Martyno Heideggerio, Hanso – Georgo Gadamerio bei Paulio Ricoeuro veikalus. Šių filosofinių šaltinių tyrinėjimai padėjo rasti svarių argumentų filosofiniam *la parole* apmąstymui pagrįsti: gyvame kalbėjimo sraute „pagauti“ tai, kas struktūralistams dėl tam tikrų teorinių orientacijų bei principų liko nepasiekama. Taip pat šių šaltinių analizės pagalba pavyko įrodyti, kad intencionalaus kalbėjimo įvykiškumas ir jo praeinamumas neeliminuoja galimybės kalbėti apie jo išliekamąją reikšmę. Būtent *la parole* yra tikrasis kalbos įvykis, kuris iš principo negali būti nuvertintas kaip nereikšmingas. Vien jau savo gyvumu bei unikalia galimybe išsipildyti čia ir dabar situacijoje *la parole* pranoksta *la langue* abstrakciją.

Nagrinėdama Husserlio fenomenologijos bruožus ir, siekdama išryškinti Husserlio bei Merleau-Ponty kalbos filosofijų bendrumą bei skirtumus, atkreipiu dėmesį tiek į ankstyvuosius Husserlio tekstus, tiek į vėlesnius fenomenologinius tyrinėjimus, kuriuose filosofas teikia pirmenybę santykio su *kitu* klausimui, intersubjektyvumo ir tarpkūniškumo problematikoms. Taigi disertacijoje analizuojami šie tekstai: *Loginiai tyrinėjimai*, *Idėjos*, *Karteziškosios meditacijos*.

Atitinkamai, siekdama pagrįsti esminę tezę, jog Merleau-Ponty fenomenologijoje tarp ankstyvojo bei vėlyvojo filosofavimo laikotarpių nėra esminių prieštaravimų, be jokių abejonių pasitelkiu paties autoriaus filosofinį palikimą. Pirmenybę teikiu tiems tekstams, kuriuose filosofas artikuluoja savo išvalgas struktūrinio modelio atžvilgiu ir, polemizuodamas su tam tikrais struktūralizmo principais, radikalizuoja gyvą kalbėjimą kaip įsikūnijimo pasaulyje principą. Šias idėjas Merleau-Ponty artikuluoja veikale *Suvokimo fenomenologija*, – būtent šiuo filosofavimo laikotarpiu subjekto / objekto priešpastatymo problema vis dar nebuvo išspręsta, tačiau, ji rado adekvatų bei perspektyvų sprendimą vėlyvojoje filosofo kūryboje. Kalbos ir kalbėjimo tema, kaip produktyvi sosiūriškosios dichotomijos interpretacija bei transformacija, plėtojama

vėlesniuose filosofo darbuose: *Apie kalbos fenomenologiją (Filosofijos gynimas)*, o esminio žmogaus ir pasaulio santykio aptarimas per žmogiško kūniškumo bei kūniško kalbiškumo prizmę įgyvendinamas, pasitelkus šių veikalų analizę: *Regima ir neregima, Pasaulio proza, Suvokimo pasaulis* bei *Gamta. Prancūzijos Koledžo kurso pastabos (Collège de France)*. Tapybos, literatūrinio, filosofinio bei kasdienio gyvo kalbėjimo paralelė apmąstoma, analizuojant čia jau minėtus filosofo darbus, įskaitant *Cézanne'o abejonę (Prasmė ir beprasmybė)* ir veikalus: *Ženkilai* bei *Akis ir dvasia*. Disertacijos autorė abstrahuojasi nuo išsamesnės analizės tokių Merleau-Ponty darbų kaip *Elgesio struktūra* bei *Dialektikos nuotykių* dėl juose nagrinėjamų problemų skirtingumo nuo tų, kurios aktualizuojamos bei sprendžiamos šioje disertacijoje.

Darbe atsižvelgiama ir į mūsų dienų tyrinėjimus, skirtus Merleau-Ponty fenomenologijai, kūniškumo / tarpkūniškumo, kalbos ir kalbėjimo bei jų sąsajų su reikšme problematikoms. Šių darbų autoriai: Danas Zahavis, Thomas Baldwinas, Johnas F. Bannanas, Stephenas Priestas, Gary Brent Madisonas, I.S. Vdovina, Ericas Matthews, Elizabeth A. Behnke, Hugh J. Silvermanas, Martinas C. Dillonas, Markas Johnsonas (išanalizavęs Merleau-Ponty ikūnytos semantikos principą), Lawrence Hass (suformulavo Merleau-Ponty reikšmės koncepcijos neapibrėžtumo tezę, – šioje disertacijoje kvestionuojamas šis požiūris), Leonardas Lawloras, ir kiti. Pastarasis autorius grindžia tezę, jog Merleau-Ponty vėlyvojo laikotarpio darbuose išdėstyti postulatai ženkliai skiriasi nuo tų teiginių, kurie buvo užfiksuoti ankstyvojo filosofavimo laikotarpiu, todėl tarp jų yra neišvengiamas atotrūkis. Šioje disertacijoje siekiu argumentuotai paneigti šią tezę.

Lietuviškos fenomenologinės tradicijos atstovai, kurių įžvalgos traktuojamos kaip nepaprastai vertingos, siekiant atlikti kuo visapusiškesnę bei išsamesnę disertacijoje nagrinėjamos problemos analizę, yra šie: Algis Mickūnas, Dalius Jonkus, Giedrė Šmitienė, Jurga Jonutytė, Arūnas Gelūnas, Gediminas Karoblis, Mintautas Gutauskas, Donatas Večerskis. Ypatingą dėmesį tikslinga atkreipti į Mickūno bei Jonkaus tyrinėjimus. Mickūnas apmąsto diakritinės reikšmės atsiradimo sąlygas bei sėkmingai pagrindžia jų ryšį paties juslinio suvokimo diakritiškumu – lateralinio bei giluminio matmenų diferenciacijomis. Jonkus plačiai ir produktyviai analizuoja tarpkūniškumo bei santykio su *kitu* problematiką fenomenologinėje perspektyvoje, atskleidžia patirties kaip tiesioginės intuicijos sąsajų su kalbėjimu ir rašymu būtinumą.

Taip pat prie šios disertacijos idėjų realizavimo ženkliai prisidėjo: Antano Maceinos kalbos problemoms skirtų raštų studijos, Emmanuelio Levino filosofija, Alphonso Lingio kalbinių bei susidūrimo su *kitu* patirčių apmąstymai, Arūno Sverdiolo fenomenologinės ir hermeneutinės filosofijų konteksto pristatymas Lietuvos skaitytojams, Tomo Sodeikos fenomenologiniai tyrinėjimai bei gyvos diskusijos, atskleidžiančios – *kaip* kalbėjimas yra.

### **Ginamos tezės**

Esminė šiame darbe ginama tezė: vėlyvojo Merleau-Ponty kalbos fenomenologija yra nuoseklus *Suvokimo fenomenologijoje* suformuluotų teiginių bei nagrinėjamų problemų apmąstymas, siekiant atsakyti į ankstyvojo filosofavimo laikotarpiu iškeltus klausimus bei išspręsti subjekto / objekto priešpriešos problemą.

1. Reikšmės diakritiškumo postulatą nėra paprasčiausias de Saussure'o pristatyto struktūrinio modelio analizės rezultatas. Merleau-Ponty suvokimo fenomenologija nuo pat pradžių numano tokias juslinio suvokimo sąlygas, kurios pirmapradiškai implikuoja kūnišką žmogaus buvimą pasaulyje. Esant gyvenamam kūniui, pirmam planui, juslinio suvokimo fonui ir, veikiant lateralinei bei giluminei diferenciacijų funkcijoms, juslinis suvokimas traktuotinas kaip diakritinis, – būdamas toks, jis apsprendžia reikšmės diakritiškumą. Bet kokie Merleau-Ponty reikšmės koncepcijos puolimai dėl jos neapibrėžtumo yra nepagrįsti.

2. Dalyko kokybių suvokimas niekada neužtikrina grynos duoties, pirmiausia dėl jusliškai suvokiamų šio dalyko skirtumų nuo kitų fenomenų. Atitinkamai mes niekada nedisponuojame kiekvienoje juslinio suvokimo situacijoje tobulai save atitinkančiomis reikšmėmis. Diakritinis juslinio suvokimo pobūdis ir diakritinės reikšmės atsiradimo principas, kuri išplėtojo Merleau-Ponty, skiriasi nuo ankstyvojo Husserlio išvalgų kalbos bei reikšmės santykio atžvilgiu. Tačiau Merleau-Ponty pratęsia vėlyvojo Husserlio mintį: būti pasaulyje reiškia kalbėti.

3. Merleau-Ponty ir Gadamerio gesto bei kalbos analizės turi tiek sąlyčio taškų, tiek skirtumų. Ankstyvoji Gadamerio kalbos filosofija neimplikuoja ikūnyto kalbiškumo apmąstymų. Vėlyvieji Gadamerio kalbos tyrinėjimai yra artimi Merleau-Ponty kalbos fenomenologijai: žmogaus gestas yra giminingas įvardijimui. Semantika visada yra ikūnyta semantika. Merleau-Ponty fenomenologiniai tyrinėjimai atskleidžia paties

juslinio suvokimo išraiškingumą bei pabrėžia jį apibūdinančio diakritiškumo sąsajas su gyvenamo kūno ekspresyvumu.

4. Pokalbį įgalina pirmapradis suvokimas, kad *kitas* yra tokioje pat tarpkūniškumo situacijoje, kurioje esu *aš*. Kalbėjimas, klausymas bei tylėjimas yra žmogaus intencionalumo išraiškos.

5. Dviejų daugialypės šnekos aspektų – *la langue* ir *la parole* – atskyrimas struktūralistinėje koncepcijoje nepagrįstai eliminavo individualaus kalbėjimo tyrinėjimus. Sistema nėra uždara. Ženklių sistema sinchroninėje dimensijoje būtinai yra susijusi su pokyčiais, kuriuos implikuoja diachroninė dimensija. Mažiausias individualaus kalbėjimo vienetas yra sakinys – ne ženklas.

6. Merleau-Ponty bei Heideggerio kalbos filosofijos turi esminį skirtumą: Heideggeris, apmąstydamas žmogaus kaip kalbančios būtybės santykį su pasauliu, abstrahuojasi nuo kūniškumo analizės, nors kūniškumas visgi yra numanomas. Merleau-Ponty fenomenologijoje, priešingai, kūniškumo bei tarpkūniškumo kategorijos yra esminės.

7. Kalbėjimas yra dialektiškai susijęs su tyla, o ši savo ruožtu yra kalbėjimo fonas. Tyla / tylėjimas yra tas kriterijus, kuris leidžia pamatuoti pa-sakymo arba nu-tylėjimo svarbą.

8. Tapyba, literatūra, metaforos bei filosofija yra kreatyvumu pasižyminčios žmogiško bylojimo formos, kurios aktualizuoja pirmapradi žmogaus santykį su pasauliu. Jos pasižymi ta pačia žmogaus kūniškume glūdinčia intencija, kuri yra apspręsta ekspresyvinio gebėjimo bei troškimo išreikšti. Tačiau paveikslas sukuria tik tokią reikšmę, kuri, priešingai negu gyvas žodis arba literatūrinis kūrinys, prabyla netiesiogiai. Dėl skaitytojo reikšmės nuorodų reaktyvavimo bei refigūravimo pastangų, skaitymas sukuria tokias signifikacijas, kurios praturtina skaitytojo pasaulį naujais patirties projektais bei naujais buvimo pasaulyje būdais. Merleau-Ponty kalbėjimo fenomenologija atskleidžia filosofo giliai asmeninį santykį su gyvu kalbėjimu, kuris yra pavyzdinis, siekiant atkurti ikiobjektinį santykį su pasauliu bei deramai jį artikuliuoti.

### **Tyrimo tikslas**

Šioje disertacijoje siekiama konstruktyviai apibendrinti atliktą Merleau-Ponty kalbos bei kalbėjimo tematikai skirtų tekstų analizę ir įrodyti, jog vėlyvojo Merleau-

Ponty fenomenologijos teiginiai ne tik neprieštarauja *Suvokimo fenomenologijoje* suformuluotiems postulatams, bet ir produktyviai papildo ankstyvojo filosofavimo išvalgas bei atsako į daugelį šiame veikale iškeltų klausimų. Siekdama susisteminti šio tyrimo etapus, padedančius įgyvendinti iškeltą tikslą, formuluoju uždavinius pagal konkrečius, iš anksto aiškiai apibrėžtus kalbos bei kalbėjimo problematikos aspektus, kurie parūpina nuoseklią argumentaciją suformuluotoms ginamoms tezėms pagrįsti.

### **Tyrimo uždaviniai**

1. Pagrįsti Merleau-Ponty reikšmės koncepcijos apibrėžtumą. Paaiškinti signifikacijos diakritiškumo principą, remiantis jo esmine priklausomybe nuo juslinio suvokimo diakritiškumo. Nustatyti, kaip, žvelgiant iš Merleau-Ponty fenomenologijos perspektyvos, veikia lateralinė bei giluminė juslinio suvokimo fonų diferenciacijos, kurios inspiruoja reikšmės atsiradimą.

2. Palyginti Husserlio bei Merleau-Ponty kalbos filosofijas. Pateikti svarių įrodymų, jog žmogaus kalbėjimas negeneruoja tobulų reikšmės tapatybių vien todėl, kad juslinis suvokimas nepateikia jokių grynų duočių. Pagrįsti ryšį tarp perceptyvumo ir kalbiškumo, remiantis būtina sąsaja bei sąveika tarp diakritinės reikšmės ir diferencinio lauko funkcijų veikimo. Paaiškinti kalbos vienareikšmiškumo ir signifikacijų pertekliaus koegzistavimo principą.

3. Pagrįsti tezę, jog semantika Merleau-Ponty fenomenologijoje visada yra įkūnyta semantika. Atskleisti ryšį, kuriuo susietas suvokimo diakritiškumas ir gyvenamo kūno ekspresyvumas. Palyginti Merleau-Ponty gesto bei įvardijimo fenomenologiją su Gadamerio kalbos filosofija.

4. Paaiškinti Merleau-Ponty kūniško kalbiškumo principus, remiantis tarpkūniško santykio su *kitu* ir pokalbio schemomis. Atskleisti intencionalų kalbėjimo, klausymo bei tylėjimo pobūdį.

5. Išsiaiškinti Merleau-Ponty kalbėjimo fenomenologijos santykį su pagrindiniais de Saussure'o koncepcijos postulatais. Greta šios argumentacijos aptarti Ricoeuro pristatytą struktūrinio modelio kritiką. Disertacijos autorė tikisi, jog ši analizė nušvies paties Merleau-Ponty filosofijos bruožus bei padės deramai įvertinti struktūrinio modelio interpretacijos bei išplėtimo produktyvumą.

6. Palyginti Merleau-Ponty kalbos koncepciją su Heideggerio kalbos filosofija. Nustatyti jas vienijančius filosofavimo taškus bei atskleisti esminius skirtumus.

7. Pagrįsti kalbėjimo ir tylos / tylėjimo santykio dialektiškumą. Išsiaiškinti, kaip tyla / tylėjimas prisideda prie reikšminių kalbėjimo transformacijų bei kaip atsiveria žmogaus patirtyje, žvelgiant iš Merleau-Ponty fenomenologijos perspektyvos.

8. Aptarti paralelę tarp kasdienio kalbėjimo ir kitų, ekspresyvinio žmogaus gebėjimo bei troškimo išreikšti apspręstų bylojimo formų: tapybos, literatūros bei filosofinės kalbos. Apmąstyti paties Merleau-Ponty santykio su gyvu kalbėjimu unikalumą bei perspektyvumą, plėtojant filosofiją kaip ap-klausimą.

### **Tyrimo struktūros ir turinio apžvalga**

Tyrimą sudaro įvadas, penkios dalys, išvados ir šaltinių bei literatūros sąrašai.

Įvade pristatytas tiriamosios problemos aktualumas ir pagrindimas, nurodytas objektas, metodas, pristatyta glausta šaltinių ir tyrinėjimų apžvalga, suformuluotos ginamos tezės, tikslas bei uždaviniai.

Pirma dalis yra skirta kūniško kalbiškumo fenomenologijos analizei, kuri parodo, kad Merleau-Ponty suvokimo fenomenologija aprašo tokias juslinio suvokimo struktūras, kurios, suponuodamos pirmapradi kūnišką žmogaus išsakinijimą pasaulyje bei diferencinių funkcijų veikimą, atskleidžia paties juslinio suvokimo diakritiškumą. Dar daugiau, juslinis suvokimas savaime yra išraiškingas – būdamas ekspresyvus, jis visada dalyvauja reikšmės genezėje. Juk mūsų žvilgsniai ir gestai yra matomi ir suvokiami kitų kaip reikšmingi. Sutikdami kito žmogaus žvilgsnį, pirmiausia mėginame „pagauti“ bei iššifruoti, kokį turinį išreiškia jo akys ir ką jos mums sako. Lygiai taip pat ir kito žmogaus rankos paspaudimas yra iškalbingas. Žmogus pirmapradiškai yra tarpkūniškoje sąveikoje su kitais žmonėmis: jis yra subjektas ir tuo pačiu – objektas. Tai yra vienas akivaizdžiausių įrodymų, jog semantika yra įkūnyta semantika. Galiausiai kitas žmogus pasirodo *mano* patirtyje, tarytum, klostė, kuri reprezentuoja Būties pertrūkį ir tuo pačiu – suaugimą to, kas šitokiu būdu pertraukta.

Juslinio suvokimo diakritiškumas Merleau-Ponty koncepcijoje apsprendžia reikšmės diakritiškumą. Tai reiškia, kad esminė reikšmės diakritiškumo tezė Merleau-Ponty filosofijoje nedubliuoja tų teiginių, kuriuos suformulavo de Saussure'as,

nustatydamas griežtas struktūrinio modelio tyrinėjimo ribas. Merleau-Ponty fenomenologijos ir de Saussure'o koncepcijos santykis yra aptartas antroje dalyje.

Juslinio suvokimo ir gyvenamo kūno ekspresyvumo koreliacija reikalauja subjekto / objekto perskyros apmąstymo. Dėl dvilypio žmogaus kūno buvimo, kuris neredukuojamas vien tik į gryną kūniškumą arba vien tik į gryną sąmonę, kiekvienas ekspresijos aktas, įskaitant ir žmogaus verbalinę veiklą, yra persmelktas reikšminio pertekliaus, kuris visgi nesuardo reikšmės stabilumo galutinai. Todėl trečioje darbo dalyje yra artikuliuojama kalbos daugiareikšmiškumo problema bei jos sąsajos su vienareikšmiškumo idealu. Ir, reikia pripažinti, būtent dėl dviprasmiškumo jėgos, balansuojančios ne tik tarp idealios reikšmės nuojautos bei reikšminės begalybės, bet taip pat ir tarp žmogaus bei pasaulio kūnų, kurie dėl chiazmos veikimo tam tikrame taške yra skilę bei persipynę, žmogus niekada iš tikrųjų nepasiekia vienareikšmiškumo idealo pilnai. Tuo pačiu vienareikšmiškumas, kaip reikšmės idealybė, padeda mums bent trumpam sustabdyti nesibaigiantį reikšmės judėjimą ir užfiksuoti konkretų reikšminį niuansą, kad kalbėdami vieni su kitais, apskritai pajėgtume kažką suprasti.

Ketvirtoje dalyje aptariama pasauliško kalbiškumo problematika. Pirmiausia lyginama Merleau-Ponty kalbėjimo fenomenologija ir Heideggerio kalbos filosofija, siekiant nustatyti jų panašumus bei esminius skirtumus. Akcentuojama, kad kūniškumo plotmė, kuri sudaro Merleau-Ponty filosofijos ir, ypač, kalbėjimo fenomenologijos ašį, heidegeriškoje koncepcijoje yra tik numanoma, taigi nėra konceptualizuota. Taip pat į pasauliško kalbiškumo tyrinėjimų akiratį patenka svarbi reikšmės įvardijimo *kaip* problema. Žmogus nuolat artikuliuoja tokį santykį su pasauliu, koks jis atsiveria jo patirtyje. Patirties, kuri savaime yra nebyli, įvardijimas yra neatsiejamas nuo kalbėjimo ir tylos / tylėjimo dialektinių mainų. Atkreipiamas dėmesys į tokią tylą, kuri, Merleau-Ponty žodžiais kalbant, išreiškia reikšmės užuomazgas – „nėštumo“ būseną. Šioje latencijoje – laukinėje Būtyje – glūdi dar nesuformuota reikšmė, kuri laukia savo artikuliacijos. Tuo pačiu tyla gali būti išgyvenama kaip kalbėjimo tąsa. Kalbėjimas numano ne tik tokius patirties momentus, kai reikšmės, inspiruojamos intervalų tarp žodžių, įsikurdina pasaulyje, – kalbos bei tylos dialektika iš principo persmelkia bet kokią kalbėjimo veiksmą. Kiekvieną kartą, kai kažką teigiame, tuo pačiu lygiagrečiai ir neišvengiamai kažką suskliaudžiame – nu-tylime.



Penktoje dalyje pristatytos tapybos, literatūros ir filosofijos kalbos, kaip ypatingos žmogiško bylojimo formos, liudijančios, jog kalbėjimas yra intencionalus ir visada išreiškia kūrybą. Dar daugiau, būtent šios ekspresijos formos padeda aktualizuoti pirmąjį, dar neartikuliuotą santykį su pasauliu. Todėl šioje dalyje pirmiausia pristatoma paralelė, kurią Merleau-Ponty nubrėžia tarp gyvenamo kūno bei meno kūrinio. Taip pat į tyrinėjimų akiratį patenka paralelės, kurias Merleau-Ponty išveda tarp meninio gesto ir artikuliuoto žodžio, t.y., tarp tapybos, stiliaus bei reikšmės nuojautos apspręsto gesto, vadinamo „netiesiogine kalba“ bei iš to paties šaltinio kylančio lingvistinio gesto. Galiausiai pereinama prie tokių reikšminių perteklių aptarimo, kuriais mus praturtina literatūrinė kalba ir filosofija. Pastaroji, anot Merleau-Ponty, tam, kad apskritai ką nors galėtų pasakyti, paradoksaliu būdu turi grįžti į laukinę ikirefleksinę plotmėje slypinčią tylą. Paskutinėje tyrimo dalyje aprašytas Merleau-Ponty santykis su gyvu kalbėjimu, plėtojant filosofiją kaip ap-klausimą.

Atlikti tyrimo žingsniai apibendrinti išvadose, kurios iš esmės sutampa su tais aspektais, kurie akcentuojami ginamų tezių ir iškelto tikslo bei uždavinių formuluotėse. Taip pat yra pristatyti analizuojamų šaltinių bei literatūros sąrašai.

## Išvados

1. Ankstyvosios bei brandžiosios Merleau-Ponty koncepcijų analizė leidžia formuluoti išvadą, jog tarp jų nėra neišvengiamo atotrūkio. Vėlyvojoje kūryboje įgyvendintas grįžimas prie pirminio, ikiobjektinio santykio su pasauliu, kuris išsprendė *Suvokimo fenomenologijoje* iškeltą dilemą dėl subjekto bei objekto priešpastatymo. Apmąstydamas gyvenamo kūno (*le corps propre*) sąsajas su kitų žmonių ir daiktų kūniškumais, pagrįsdamas tamprų santykį tarp jų visaapimančio pasaulio kūno (*la chair du monde*) pagrindu ir įvesdamas dvilypumą atspindinčią – „chiazmos“ – sąvoką, filosofas ne tik panaikina subjekto bei objekto perskyrą, bet ir atskleidžia naujus reikšmės formavimosi principus. Šį procesą inicijuoja kūniškas buvimas pasaulyje. Taip pat – jo įgalinamas lateralinio matmens funkcijos susikirtimas su giluminiu, laukinės bei neapdorotos Būties matmeniu bei šių matmenų keitimasis tarpusavyje. Žmogiškas kalbėjimas savo pirminėje būklėje yra reikšmės latencija bei išsipildymo lūkestis. Reikšmės užuomazgas filosofas galiausiai randa tarp dviejų tamprai persipynusių plotmių – tarp „regimo“ ir „neregimo“. Atitinkamai, yra pagrindo formuluoti išvadą,

kad Merleau-Ponty reikšmės koncepcija yra deramai apibrėžta bei aiškiai išdėstyta fenomenologinėje perspektyvoje.

2. Žmogaus kalbėjimas yra intencionalus, tačiau jis neįvardija jokios grynios duoties ir nekuria tobulai save atitinkančių reikšmių. Ši Merleau-Ponty postuluojama tezė skiriasi nuo ankstyvojo Husserlio kalbos koncepcijos, kurioje pastarasis filosofas teikia pirmenybę ikikalbinei intuicijai. Merleau-Ponty savo ruožtu pritaria vėlyvojo Husserlio išvalgai: kalba traktuojama kaip žmogaus įsikūnijimo pasaulyje pagrindas. Merleau-Ponty filosofijoje grindžiamas toks ryšys tarp perceptyvumo ir kalbiškumo, kuriame diakritinės reikšmės formavimasis iš principo priklauso nuo juslinio suvokimo fono, atitinkamai, nuo kūno, pirminio plano bei diferencinio lauko veikimo. Šis implikuoja tiek erdvės, tiek laiko dimensijų diferenciacines funkcijas. Filosofas pagrindžia kalbos ambivalentiškumo tezė: paradoksalų kalbos vienareikšmiškumo bei daugiareikšmiškumo tendencijų koegzistavimą. Gylio pa-matymas taip pat ženkliai prisideda prie kalbėjimo signifikacijos kūrimo.

3. Tyrinėjant Merleau-Ponty gesto bei žodžio semantines galimybes, intencionalius, tarpkūniškumu grindžiamus pokalbio mainus, bei lyginant filosofo išvalgas su Gadamerio kalbos filosofija, tikslinga formuluoti šias išvadas:

- vėlyvojoje Gadamerio filosofijoje akcentuojama, jog gestas prisideda prie kalbėjimo reikšminio lauko. Žmogaus gestas (ar nurodymo judesys), kaip ir Merleau-Ponty koncepcijoje, traktuojamas kaip giminingas įvardijimui. Tačiau Gadamerio filosofijoje gestas numano nuotolio įveikimą tarp *manęs* bei išorinio pasaulio. Merleau-Ponty kūryboje, ypač vėlyvojoje, pasaulis jokių būdu nėra „išorinis“, bet pasirodo, kaip visaapimantis pasaulio kūnas – *la chair du monde*.
- Merleau-Ponty, plėtodamos įkūnytą semantikos fenomenologiją, pabrėžia gesto reikšmės išbaigtumą – gesto reikšmė yra pasaulis. Dar daugiau, pats suvokimas traktuotinas kaip išraiškingas ir koreliuojantis su gyvenamo kūno ekspresyvumu.
- Merleau-Ponty kalbėjimo fenomenologija išryškina kalbėjimo ryšį su patirtimi. Akcentuotina, kad šios patirties visada yra „daugiau“ negu kalbėjimo.

4. Merleau-Ponty tarpkūniškumo tyrinėjimuose atskleidžiama, jog pokalbio galimumą grindžia pirmapradis suvokimas, kad *kitas* yra tokioje pat kūniško kalbiškumo situacijoje, kurioje esu *aš*. Dviejų žmonių kalbiniai mainai yra įmanomi tik todėl, kad kalbėjimas, klausymas bei tylėjimas yra besąlygiškai intencionalūs.

5. Merleau-Ponty fenomenologijos bei struktūrinio modelio santykio analizė ir taip pat – jos palyginimas su kritika, kurią išplėtojo Ricoeuras sosiūriškos koncepcijos atžvilgiu, sudaro pagrindą teigti, jog *la langue* bei *la parole* teorinis atskyrimas nepagrįstai eliminavo pastarąjį iš tyrinėjimų akiračio. Todėl formuluojamos šios išvados:

- sinchronijos turinys, kaip sistema, yra susijęs su diachroninio matmens reiškiniais bei pokyčiais.
- tiek Merleau-Ponty, tiek Ricoeuras, numano, jog mažiausias gyvo kalbėjimo vienetas yra ne ženklas, bet sakiny – bent dviejų žodžių junginys, kuris apsprendžia diakritinės reikšmės galimumą. Merleau-Ponty, priešingai negu Ricoeuras, nenagrinėja identifikacijos bei pridekacijos funkcijų sintezės sakinyje. Filosofas produktyviai interpretuoja sosiūriškąją idėją apie reikšmių šaltinio lokalizavimą intervaluose, tačiau randa svarių argumentų sistemos uždarumo kritikai.

6. Lyginant Merleau-Ponty bei Heideggerio pozicijas, konstatuojama, jog Heideggerio filosofijoje kalba įgalina pirmąjį žmogaus susitikimą su pasauliu: supratimas iš principo sutampa su suvokimu, o žmogaus kūniškumo plotmė nefigūruoja filosofo apmąstymuose, nors būtinai yra numanoma. Savo ruožtu Merleau-Ponty filosofijoje kalba ir bet koks reikšmių generavimas apmąstomi kaip neatsiejami nuo žmogaus kūniško išsiskynimo pasaulyje bei ekspresyvinio gebėjimo.

7. Žmogaus kalbėjimą bei tylą / tylėjimą sieja dialektinis santykis. Tyla yra nuolatinis ir neišvengiamas kalbėjimo fonas. Tuo pačiu, besiskverbdama į reikšmės formavimosi procesą, tylą praturtina kalbą naujais reikšminiais niuansais bei atspalviais. Dar daugiau, tikslinga teigti, jog Merleau-Ponty kalbėjimo fenomenologijoje tylos fonas traktuojamas kaip esminis kriterijus, leidžiantis išsiaiškinti, kas turi būti išsakyta – pasiekti kitą žmogišką būtybę, ir kas (vis dar) turi būti ne-pasakyta – nu-tylėta.

8. Nagrinėjant kasdienį kalbėjimą, taip pat – tapybos, literatūros bei filosofijos kalbas, kaip kūrybos formas, ir nubrėžiant paralelę tarp jų Merleau-Ponty tyrinėjimų perspektyvoje, formuluojamos šios išvados:

- Visais išreiškimo atvejais mes susiduriame su ta pačia žmogaus kūniškume glūdinčia intencija, žmogaus įgimtu ekspresyviu gebėjimu ir nepaliaujamu troškimu išreikšti bei kažką pasakyti naujai. Išreiškimo principas apsprendžia: žmogaus

kalbėjimo unikalumą, menininko tapymo stilių, rašytojo rašymo savitumą ir filosofo kalbėjimo manierą.

- Merleau-Ponty fenomenologinėje filosofijoje postuluojuama, kad paveikslas gali būti pripildytas tik tokios reikšmės, kuri, palyginti su gyvu žmogaus žodžiu arba literatūrine jo forma, yra pasmerktas nebyliam arba netiesioginiam kalbėjimui.
- Merleau-Ponty rašytojo ir skaitytojo kalbas vadina tokiais „kūnais“, kurių sąveika įgyvendina naujų reikšmių atsiradimą. Skaitymo aktu realizuojama reikšminių mainų patirtis, kurioje naujai sukurta signifikacijų tvarka įžengia į skaitytojo pasaulį bei praturtina jį naujomis buvimo pasaulyje perspektyvomis, perstruktūruoja jo kasdienį matymą. Būtent todėl struktūrinės teksto analizės suponuojamas teksto konfigūracijos išgryninimas nėra esminis teksto skaitymo tikslas. Fenomenologinėje perspektyvoje tikslinga kalbėti apie teksto refigūravimo bei reikšminių idealybių reaktyvavimo veiksmus per tiesioginę intuiciją, t.y. patirtį. Naujų reikšmių kūrimas kasdiniame kalbėjime ar literatūrinėje kalboje savo ruožtu yra susijęs su metaforine žmogaus veikla, kuri kaip tik ir atskleidžia kreatyvinę žmogaus žodžio galią.
- Ir pagaliau filosofinio kalbėjimo apmąstymas staiga gražina mus prie paties Merleau-Ponty kalbėjimo manieros bei jo santykio su gyvu kalbėjimu. Merleau-Ponty atsigręžimas į gyvą kalbėjimo patirtį atveria perspektyvą filosofijai kaip esminiam apklausimui, kuris įgalina, filosofo žodžiais kalbant, “Būties bylojimą mumyse”. Filosofas mus moko atkurti pirmąsias santykius su pasauliu, kurių kiekvienas iš mūsų sugebame patirti, bet kurių labiausiai yra išlavinę tapytojai, rašytojai (ir kiti menininkai) bei filosofai. Atitinkamai, filosofas mus kviečia išgyventi giliai asmeninį santykį su mūsų pačių kalbėjimu, kuris betarpiškai atsiveria kiekvieno iš mūsų patirtyje.

### **Skelbti tyrimo rezultatai**

1. Jelena Simonova. „Suvokimas ir išraiška Merleau-Ponty fenomenologinėje filosofijoje“. *Žmogus ir žodis*. IV (12), 2010, p.p. 22–31.
2. Jelena Simonova. „Kalba kaip požiūris į pasaulį A. Maceinos filosofijoje“. *SOTER*. Nr.: 30 (58), 2009, p.p. 37–48.
3. Jelena Simonova. „Kalbos ir kalbėjimo skirtis hermeneutinėje filosofijoje“. *Laikas ir žodis*. Kaunas: VDU, 2008. p.p. 7–20.
4. Jelena Simonova. „Kalbos ir patirties plotmės simbolyje“, II dalis. *Logos* 46, 2006, p.p. 215-222.
5. Jelena Simonova. „Kalbos ir patirties plotmės simbolyje“, I dalis. *Logos* 45, 2006, p.p. 210-217.

### **Kiti moksliniai straipsniai:**

6. I. Pilkauskiene, **J. Simonova**, A. Goštautas. *Thematic pictures as smoking prevention measure in primary school*. Health Psychology Review. Official Journal of the European Health Psychology Society (EHPS) Volume 1, Supplement 1, August, 2007, p.p. 208-209.
7. A. Goštautas, I. Pilkauskienė, **J. Simonova**. *Teminių piešinių tinkamumas pradinių klasių mokinių tabako vartojimo prevencijai*. VISUOMENĖS SVEIKATA. Vilnius: 1 (40) 2008, p.p. 43-49.

**Jelena Simonova** – filosofijos ir psichologijos magistrė, filosofijos krypties doktorantė (2006-2010). VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Filosofijos katedros asistentė, Kolpingo Kolegijos Bendrų dalykų katedros lektorė.

Tyrimų ir interesų sritys: fenomenologinė filosofija, hermeneutinė filosofija, kalbos filosofija, logika ir egzistencinės krypties psichoterapija.

Adresas: Draugystės 3c – 41, Kaunas, LT-51281, Lietuva.

Mob. Tel.: 86 56 20009

El. paštas: [jelena.sea@gmail.com](mailto:jelena.sea@gmail.com)